

Zápis z jednání Pracovního týmu č. 2 (PT2) Odborné komise pro důchodovou reformu (OK): *Věk odchodu do důchodu a valorizace penzí*

Datum: 30. dubna 2015, 11:00-13:00

Místo: MPSV, 116

Přítomni: viz příložený seznam

XX

p. Kučera představil program jednání:

1. Připomínky k zápisu z minulého jednání
2. Ukazatele (sekundární) pro posouzení návrhů valorizace (pokračování prezentace MPSV)
3. Souhrnná diskuse k výběru indikátorů a formulace závěrů
4. Zavedení revizního mechanismu stanovení HDV (informace o schůzce MPSV a ČSÚ, 28. 4.)
5. Zelená kniha OK: informace o postupu prací
6. Různé
7. Příští jednání: návrh 14. 5. od 11:00

Ad 1. Připomínky k zápisu

Připomínky k zápisu nezazněly.

Ad 2. Ukazatele (sekundární) pro posouzení návrhu

p. Škorpík představil navržené sekundární indikátory:

- příjmy z pojistného, jiné příjmy, výdaje na důchody, saldo,
- věkově členěný implicitní dluh.

Znovu zdůraznil, že pro interpretaci těchto indikátorů je primární jejich relativní změna v čase, nikoliv absolutní hodnota.

p. Potůček vyjádřil názor, že pro práci OK je důležitý kontext úvah o budoucím hospodářském vývoji země. Vzněl proto dotaz, zda by bylo technicky možné zadávat simulaci výdajů na důchody ve vztahu k HDP (vůči postupnému snižování či zvyšování HDP).

p. Škorpík odpověděl, že technicky je možné tento poměr simulovat. Upozornil však, že poměr výdajů k HDP je dán na jedné straně výdaji jako takovými, na druhé straně samotným HDP. HDP výdaje na důchody přímo neovlivňuje, tedy tento poměr je dán hlavně výdaji na důchody. Bylo by proto třeba nějak interpretovat, proč by k simulovanému zvýšení výdajů mělo dojít. Smyslem celého modelu by mělo být testování návrhů konkrétních opatření. Pokud by nějaké opatření vedlo ke zvyšování výdajů na důchody, výsledkem by tedy byla změna poměru výdajů k HDP.

p. Potůček opravil svou otázku, která měla směřovat spíše k vývoji příjmů celého důchodového systému vůči HDP. Dotázal se, zda je možné do simulace zadávat příjmy z jiných potenciálních zdrojů, než je sociální pojištění.

p. Škorpík odpověděl, že to možné je. Otázkou však je, jak se daň bude vyvíjet v čase, jak ji predikovat. Řešením by mohla být konzultace s experty na danou daň (např. na daň z nemovitosti).

Upozornil, že v navržených sekundárních indikátorech se s těmito „jinými příjmy“ (tj. jakýmkoliv příjmy vedle příjmů z pojistného) už počítá.

p. Hampl vynesl dotaz, proč je podle modelu poměr pojistného k HDP stabilní.

p. Škorpík odpověděl, že jde o předpoklad, který je do modelu vložený, a vychází z obecnějšího makroekonomického scénáře, podle kterého je poměr objemu mezd a platů vůči HDP dlouhodobě stabilní, tedy i pojistné je stabilní k HDP (pojistné je podílem objemu mezd a platů).

p. Kučera se dotázal, do jaké míry jde o reálný předpoklad.

p. Škorpík uvedl, že poměr objemu mezd a platů vůči HDP nemusí být stabilní v krátkém horizontu. ČR má objem mezd a platů spíše podprůměrný k HDP, tedy je zde potenciál, že by poměr mohl růst (pokud mzdy a platy porostou rychleji než produktivita práce), může tak dojít k úrovnovému posunu, ale makroekonomický scénář nepředpokládá posun trendu.

p. Špidla vyjádřil názor, že je třeba tento předpoklad prozkoumat. Uvedl, že existují indicie, že objem mezd a platů k HDP v delším horizontu spíše klesá, a to se může projevit v celkové rovnováze důchodového systému.

p. Škorpík poznamenal, že stále jde spíše o otázku poklesu hladiny, než o změnu dlouhodobého trendu. I když v současnosti (resp. ve střednědobé minulosti) můžeme pozorovat pokles, nemusí jít o dlouhodobý trend.

p. Špidla uvedl, že nezpochybňuje, že z dlouhodobého hlediska nemusí jít o pokles, ale i významné výkyvy oproti celkovému trendu mohou negativně ovlivnit rovnováhu důchodového systému.

p. Münich upozornil, že tyto úvahy jsou předmětem následné citlivostní analýzy, ne diskuse o indikátorech.

p. Kučera zdůraznil, že ukazatele není třeba chápat v absolutním smyslu, je třeba je vnímat jako ukazatele změny (tj. vnímat je jako relativní).

p. Škorpík upozornil, že model je postaven na minimu exogenních vstupů, aby scénář byl co nejvíce konzistentní. Mezi hlavními vstupy modelu je dlouhodobý reálný růst produktivity práce (data eurozóny) a dynamika ekonomické konvergence (resp. naše konvergence k hladině evropské vyspělosti – jak se bude vyvíjet a my se k ní přibližovat). Nejde tedy o prognózu, jde o konstrukt dlouhodobého rámce, do kterého je simulace zasazena. Dále přešel k diskusi dalšího ukazatele, tj. *věkově členěného implicitního dluhu*.

p. Kučera připomněl, že v rámci diskuse implicitního dluhu se ukázalo, že obsah ukazatele je pro posuzování trvalé udržitelnosti užitečný (i když ne klíčový), problematický je spíše jeho název.

p. Škorpík uvedl, že věkově členěný implicitní dluh je rozkladem implicitního dluhu do jednotlivých věkových kohort. Tento indikátor ukazuje, do jakých věkových kohort a jak silně testované opatření dopadá. Tento indikátor je důležitý, protože odhalí, která opatření mají okamžitý efekt na všechny, a která mají u některých generací náběhovou křivku.

p. Kučera vyjádřil názor, že jde o dobrý indikátor, protože našim cílem by měl být plynulý přechod mezi generacemi (aby některé generace nebyly znevýhodněny oproti jiným). Doporučil přidat také rozlišení muži/ženy.

p. Škorpík uvedl, že u některých ukazatelů členění muži/ženy nemá smysl, ale tam, kde to smysl má, není problém toto rozlišení přidat.

p. Fiala vyjádřil názor, že pokud jde o nastavení důchodového věku, tak se sice podmínky pro mladší generace co do absolutní hodnoty důchodového věku zhoršují, ale jelikož je důchodový věk navázán na procento života v důchodu, relativní podíl zůstane stejný. Z tohoto hlediska je to tedy vůči mladším generacím spravedlivé, ačkoliv se podmínky mění (změna je však přiměřená prodlužování věku).

p. Kučera poznamenal, že ekonomická spravedlnost je něco jiného než důchodový věk. U implicitního dluhu má rozlišení generací smysl.

p. Hedbávný upozornil, že vytvářený model počítá s tím, že jde o efektivně nastavený důchodový systém. V reálu to tak ale není, protože nejde o trvale efektivní a stabilní systém. Systém se upravuje průběžně a doladuje se ve chvíli, kdy se nějaká generace blíží k důchodu. Jde tedy o mezigenerační transfer. Věkově rozložený implicitní dluh je proto velmi zavádějícím ukazatelem.

p. Kučera vyjádřil názor, že je důležité znát rozdíl mezi generacemi, protože je třeba posuzovat jednotlivá opatření z hlediska změny.

p. Hedbávný doporučil raději sledovat, jak se posouvá celoživotní zátěž mezi generacemi. Věkově rozložený implicitní dluh je totiž obtížně interpretovatelný.

p. Kučera vyjádřil názor, že k dezinterpretacím dochází i bez čísel, navíc v tomto případě nejde o prognózy, ale o modelové propočty.

p. Hampl upozornil, že název „implicitní dluh“ naznačuje, že jde o skrytý dluh.

p. Kučera uvedl, že tato námitka spadá do terminologické diskuse, nyní je ale třeba diskutovat obsah.

p. Hampl dále upozornil, že v indikátoru je obsažen jen vstup pojistného a výstup ve formě důchodu, ale chybí v něm klíčový vstup ve formě nákladů na děti. Doporučil jej tam přidat.

p. Kučera odvětil, že případné další ukazatele budou diskutovány až posléze a bude možné přidávat ukazatele, které návrhy posoudí z dalších hledisek. Nyní je třeba diskutovat ukazatele, které byly navrženy.

p. Škorpík upozornil, že nemluvíme o generačně strukturovaném implicitním dluhu (ve smyslu generačního srovnání), ale o věkových kohortách (pro konkrétní okamžik).

p. Kučera upřesnil, že jde spíše o věkový (věkově specifický) průřez pro daný rok.

p. Škorpík poznamenal, že nemůžeme v rámci tohoto indikátoru srovnávat věkové kohorty, můžeme jen vyhodnotit změnu průřezového grafu (v konkrétním časovém úseku – pozn. TK). Indikátor

zaznamenává pouze stav v konkrétním čase, dluh se za jednotlivé roky nesčítá. Indikátor v podstatě počítá dopředně a ukazuje, co bude u konkrétní věkové skupiny vyplaceno ve formě důchodu (skupiny před důchodem už nic moc neodvedou, ale budou vybírat, tj. budou mít v daném čase nejvyšší implicitní dluh).

p. Fiala upozornil, že jde tedy o paradoxní ukazatel, protože tvrdí, že člověk, který odchází do důchodu, sice nejvíc zaplatil a ještě nic nedostal, ale je největším dlužníkem.

p. Kučera doporučil najít pro tento ukazatel jiný název.

p. Škorpík upřesnil, že jde o dluh z hlediska státu, ne z pohledu účastníka. Ukazatel tedy vypovídá o tom, jaký má stát závazek vůči konkrétní věkové skupině.

p. Špidla doporučil nazvat tento ukazatel „technický výsledek“ či něco podobného, protože dluh má negativní významové konotace.

p. Kučera vyjádřil názor, že by stačilo doplnit, že jde o dluh nebo závazek státu. Poznamenal, že by považoval za přínosné převést tuto průřezovou charakteristiku na charakteristiku generační a počítat plochu pod křivkou.

p. Šulc taktéž vyjádřil názor, že slovo dluh je pejorativní a zavádějící, jde spíše o závazek státu. Zeptal se, co vyvolává vlny v grafu, na kterém je demonstrován věkově členěný implicitní dluh.

p. Škorpík odpověděl, že nerovnoměrnosti jsou primárně dány věkovou strukturou.

p. Kučera upozornil, že jde o agregát. Rozdílná velikost věkových skupin je jedna věc, ale to, co se bude počítat, se odvozuje i od předpokládané hranice odchodu do důchodu, dále od předpokládané naděje na dožití a růstů reálné hodnoty důchodu.

p. Škorpík uvedl, že výše závazku se odvozuje i od předpokládané doby strávené v důchodu a skutečně se to na výsledném grafu může projevit.

p. Hedbávný upozornil, že se bavíme o indikátoru, který směřuje k velmi exaktnímu a zavádějícímu uvažování. Vůbec nezohledňuje investice do dětí a dává nálepkou něčemu, co není kvantifikovatelné. Je pak tedy otázkou, jakou má takový výpočet hodnotu. Indikátor nám toho příliš neukáže, pouze ukáže stav v konkrétním okamžiku, ale o trvalé udržitelnosti nic neřekne. Doporučil raději použít predikované saldo systému. Zdůraznil, že důchodový systém je sociálním konstruktem, který se balancuje v rámci aktuálních finančních možností státu.

p. Kučera poznamenal, že saldo predikovat v podstatě nejde. Pouze modelujeme, jak je systém citlivý za konkrétních podmínek. Diskutovaný ukazatel sice zavádějící je, ale zavádějící je i aritmetický průměr, a přitom se běžně používá (viz průměrná mzda).

p. Škorpík představil další skupinu indikátorů, která se týká příjmu důchodců:

- průměrná doba strávená v důchodu,
- míra ohrožení důchodců chudobou,
- benefit ratio,
- benefit ratio pro nově přiznané důchody,

- S20/S80,
- hrubý (čistý) individuální náhradový poměr,
- individuální relativní implicitní dluh.

Oproti primárním a sekundárním ukazatelům, které hodnotily systém z pozice jeho správce, se tato skupina ukazatelů vztahuje k jednotlivci. Navrženy byly primárně pro účely vyhodnocení návrhů na změnu nastavení důchodového věku, většina z nich teď tedy už není relevantní. Opět jde o indikátory, u kterých je důležitější interpretace jejich změny v čase, nikoliv absolutní hodnoty v daném okamžiku.

p. Samek vyjádřil skepsi k možnostem predikování. Doporučil uvažovat max. v horizontu třiceti let.

p. Šulc upozornil, že nejde o predikce, ale o model, který ukazuje, jak by se systém vyvíjel, kdyby současné trendy zůstaly stejné.

p. Kučera poznamenal, že prognózy se dělají na tak dlouhou dobu, jak je potřeba pro určité rozhodnutí. Prognózovat se sice v absolutním smyslu slova nedá, ale bez prognóz to také nejde, protože rozhodování je orientováno na budoucnost.

p. Špidla vyjádřil názor, že v rámci návrhu na konstrukci věku odchodu do důchodu jsme už definovali náš přístup. Ten přístup spočívá v tom, že v určitém okamžiku si uděláme model, kde budeme mít nejrůznější indikátory a uděláme si projekci, co nám to udělá za následujících 20-25 let, a my na to zareagujeme určitými otestovanými opatřeními. Jde tedy o konstrukce, které nám v budoucnu umožní reagovat.

p. Kučera poznamenal, že i meteorologové neustále aktualizují předpovědi.

p. Samek oponoval s tím, že meteorologické předpovědi neodpovídají skutečnosti. Dělají se, protože je poptávka.

p. Vostatek vyjádřil názor, že by bylo dobré zohlednit nejen různé varianty populačního vývoje, ale také ekonomického vývoje (zejména vývoje mezd).

p. Škorpík zopakoval, že v modelu jde o trendy, ne o hladiny, populační a ekonomické prognózy tedy nejsou tolik důležité, protože nás nezajímají konkrétní odhady čísel. Podstatné jsou spíše prognózy trendů.

p. Kučera vyjádřil názor, že na prognózu aspiruje jen doba prožitá v důchodu.

p. Škorpík přešel k indikátoru *míry ohrožení důchodců chudobou*, který udává podíl osob, jejichž příjem je nižší než 60 % mediánového příjmu (což je nominální hranice ohrožení chudobou).

p. Šulc upozornil, že tento ukazatel poskytuje jen velmi hrubý obraz chudoby seniorů (navíc jen příjmové chudoby).

p. Špidla poznamenal, že neexistuje univerzální hranice chudoby. Doporučil kromě standardní hranice 60 % sledovat také 65 %, protože skupina mezi 60 a 65 % je velmi křehká a může lehce spadnout pod hranici chudoby.¹

p. Hedbávný doporučil sledovat různě nastavené hladiny chudoby. Upozornil na obtížnou interpretaci při srovnávání míry chudoby s ekonomicky vyspělejšími zeměmi.

p. Potůček uvedl, že ukazatelů chudoby máme asi 20, bylo by tedy vhodné pracovat s jejich komplexem. Upozornil, že poměrové příjmové ukazatele jsou nebezpečné v tom, že jsou vztažené ke mzdovému mediánu (a úroveň mezd máme v rámci Evropy podprůměrnou).

p. Špidla poznamenal, že ukazatel je nutno interpretovat v rámci dané společnosti (vymezené geograficky), protože tento ukazatel v podstatě říká, že jestliže se člověk dostane pod tuto úroveň, není schopen vést život v rámci dané společnosti.

p. Potůček upozornil, že tento ukazatel nebyl původně určen pro srovnávání, ale pro posouzení výkonnosti sociálního státu ve snaze o redukci chudoby (tj. nakolik jsou efektivní sociální transfery). V tomto smyslu je český stát co do přerozdělování relativně efektivní.

p. Škorpík upozornil na probíhající diskuse ohledně konstrukce tohoto indikátoru (otázka služeb zdarma, nájmu apod.). Vyjádřil názor, že cílem tohoto indikátoru není zhodnocení efektivity sociálního systému; ale spíše posouzení příjmů v rámci dané společnosti. Dále představil ukazatel *benefit ratio*, který představuje poměr průměrného starobního důchodu vůči průměrné mzdě. Obdobně je konstruován ukazatel *benefit ratio pro nově přiznané důchody*, kdy je do poměru k průměrné mzdě dáván pouze průměrný nově přiznaný důchod. Dalším indikátorem je S80/S20, který měří příjmovou nerovnost tím, že srovnáváme průměrný příjem 20 % nejbohatších s příjmem zbytku populace (tj. se zbylými 80 %). Jde tedy o srovnání příjmových pentilů. Další ukazatel, *hrubý individuální náhradový poměr*, měří situaci aktuálního přechodu při vstupu do důchodu, tj. první důchod versus poslední mzdový příjem (příjmová situace rok před důchodem a čerstvě v důchodu). Poslední navržený ukazatel, *individuální relativní implicitní dluh*, sleduje celkové finanční toky jedince vůči důchodovému systému (tj. placení pojistného a pobírání důchodu), tedy se vztahuje na celé generace, počítáno dopředu (což tedy neumožňuje srovnání mezi jednotlivými generacemi).

Ad 7. Příští jednání: návrh 14. 5. od 11:00

p. Kučera odložil další body jednání (3 až 6) na příští setkání, které bylo domluveno na **14. 5. od 11:00 v místnosti č. 116**. Výstupem setkání by měly být závěry z diskuse o ukazatelích, tedy je třeba nalézt shodu na hierarchizaci ukazatelů (jak jsou důležité), zda budou něčím doplňovány a jaké ukazatele budou generovány mimo model. Následně doporučil sejít se ještě i 21. května před jednáním OK.

p. Vostatek doporučil ukončit diskusi indikátorů a rovnou přistoupit k testování nějakých návrhů pomocí modelu.

¹ Na následném jednání bylo doporučeno sledovat dvojí hranici, na úrovni 60 % a 65 %, z čehož nám vyjde i rozdíl mezi nimi. p. Potůček doporučil nepoužívat pro hranici 65 % označení „jiná hranice chudoby“, ale raději „hranice rizika chudoby“.

p. Šulc doporučil roztřídit parametry na ty, které umíme nějak ovlivnit a na ty, se kterými nemůžeme nic dělat.

p. Kučera vyzval přítomné (a jmenovitě p. Hampla), aby v případě zájmu do příštího jednání navrhli další možné ukazatele. Následně ukončil jednání.

XX

Zapsala: Petra A. Beránková

Vidoval: Tomáš Kučera

XX

Příští jednání týmu: čtvrtek 14. května 2015, 11:00 – 13:00, MPSV, 116

Jednání Odborné komise: čtvrtek 21. května 2015, 13:15, MPSV, Klub

XX

Závěr:

- Na dalším jednání PT2 bude dokončena diskuse indikátorů a budou formulovány závěry.

Rekapitulace úkolů:

- Členové týmu v případě zájmu do příštího jednání dodají další indikátory, které by bylo možné začlenit do modelu.

XX

Seznam přítomných

Jméno	Instituce
Petra A. Beránková	Sekretariát OK
Tomáš Fiala	VŠE
Otakar Hampl	MZe
Petr Hedbávný	FSV UK
Helena Ježková	Sekretariát OK
Tomáš Kučera	PŘF UK
Zdeněk Linhart	MPSV
Radmila Malá	MF
Daniel Münich	CERGE-EI
Zdeněk Pernes	RSČR
Aleš Poklop	APS
Martin Potůček	Předseda OK
Vít Samek	ČMKOS
Zdeňka Srnová	MPSV
Jan Škorpík	MPSV
Vladimír Špidla	ÚV ČR
Martin Štěpánek	MPSV
Terezie Štyglerová	ČSÚ
Jaroslav Šulc	ČMKOS
Jaroslav Vostatek	VŠFS
Kryštof Zrcek	ČSSZ